

ОБРАЗОВАНИЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 2012/2013 УЧЕБНА ГОДИНА

Равнището на образование на населението определя облика на всяка съвременна страна и има важна икономическа и социална роля за настоящето и бъдещето. Една от водещите цели на общоевропейската стратегия „Европа 2020“ е повишаване на равнището на образование и по-специално намаляване на дела на преждевременно напусналите училище и увеличаване на дела на населението с висше или еквивалентно на висше образование.

Основните резултати от провежданите от Националния статистически институт (НСИ) ежегодни изчерпателни изследвания, характеризиращи дейността на образователните институции, са следните:

- През учебната 2012/2013 година в детските градини са записани 235.0 хил. деца, като е регистрирано увеличение от 3.1% в сравнение с предходната учебна година.
- През 2012 г. завършилиите средно образование в общообразователни и професионални училища са съответно 30.3 и 29.4 хил. ученици.
- Броят на записаните в различните степени на висшето образование за 2012/2013 учебна година остава почти без промяна в сравнение с предходната учебна година - 278.6 хил., като се наблюдава спад в броя на студентите в колежаите (образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър“) и в частните университети.
- Значително се увеличава броят на докторантите, като към 31.12.2012 г. в образователна и научна степен „доктор“ у нас се обучават 5 371 лица, или с 14.2% повече в сравнение с предходната учебна година.

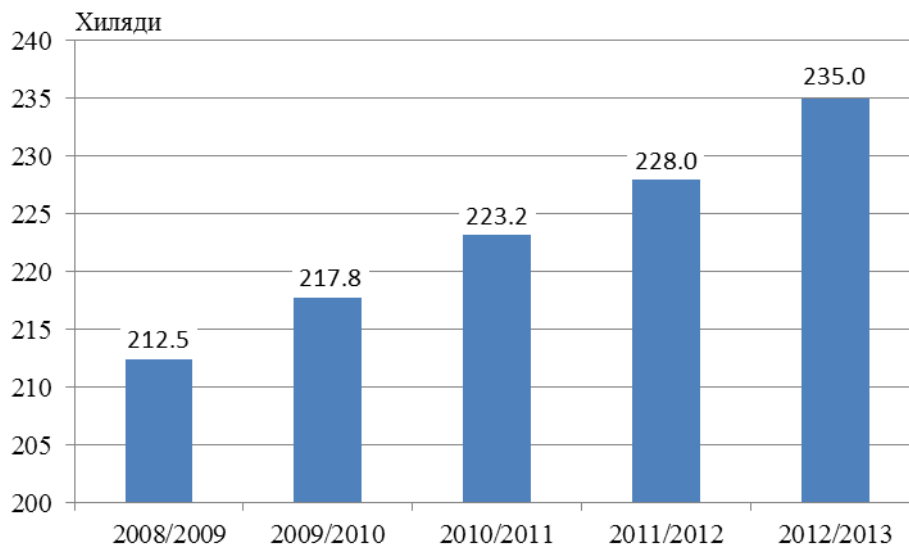
Предучилищно образование

През учебната 2012/2013 година самостоятелните детски градини с директор са 2 070, или с 42 по-малко в сравнение с учебната 2011/2012 година, като детските градини в селата намаляват с 51. Броят на децата, настанени в детските градини за учебната 2012/2013 година, е 235.0 хил., което е с 22.6 хил., или с 10.6% повече от броя им през 2008/2009 г. и с 3.1% повече в сравнение с предходната учебна година. Обхватът на децата в детските градини, изчислен чрез груповия нетен коефициент на записване¹, нараства от 81.5% за 2011/2012 г. на 82.1% за 2012/2013 година.

¹ Груповият нетен коефициент на записване на децата в детските градини се изчислява в проценти като отношение на броя на децата в детските градини във възрастовата група 3 - 6 години към броя на населението в същата възрастова група.

Фиг. 1. Деца в детските градини

Средният брой деца в една детска градина за страната е 114, като за градовете този показател е значително по-голям - 158, а за селата - 56. Средният брой деца, формиращи една група, е същият както през предходната учебна година - 24 (в градовете - 26, а в селата - 21).

Педагогическият персонал, зает в детските градини, е 20.0 хил., от които 18.7 хил. са детски учители. В сравнение с предходната учебна година общият брой на педагогическия персонал се увеличава с 286 души, или с 1.4%.

Броят на лицензираните частни детски градини нараства значително - през учебната 2012/2013 година в страната функционират 65, или с 15 повече от предходната година, но те са алтернатива за една малка част от родителите. Частните детски градини са посещавани от 2 357 деца, което като относителен дял е едва 1.0% от общия брой на децата в детските градини.

Общо образование

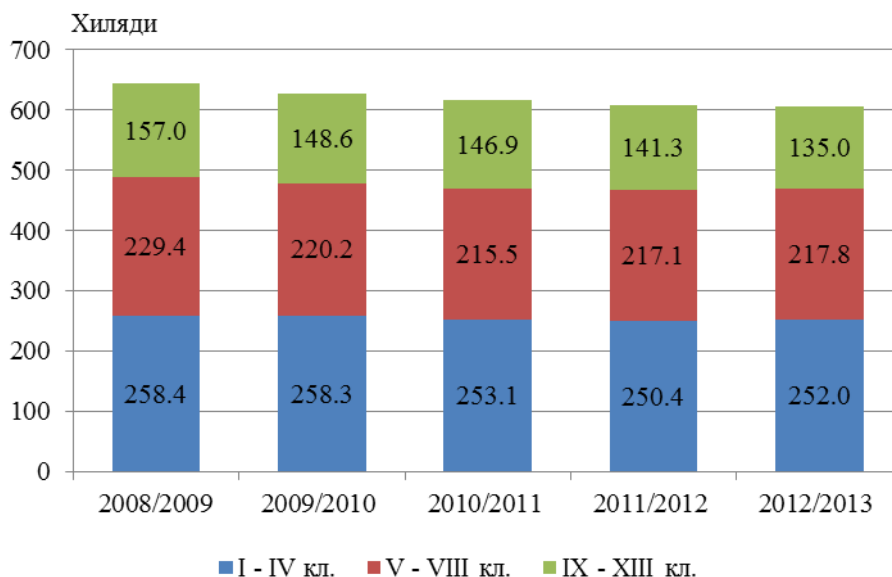
В началото на учебната 2012/2013 година учебни занятия се водят в 2 040 общообразователни училища², от които 152 начални, 1 337 основни, 10 прогимназии, 140 гимназии и 401 средни общообразователни училища (СОУ). С изменение в Закона за професионалното образование и обучение (ДВ, бр. 50/2010) от учебната 2011/2012 година, спортните училища преминават от обучение по общообразователни към професионални програми. Освен тази трансформация, поради закриване или преобразуване общият брой на общообразователните училища намалява с 29 в сравнение с предходната учебна година.

През учебната 2012/2013 година броят на учениците във всички видове общообразователни училища е 604.8 хил., от които 107.9 хил. са в селата. В сравнение с предходната учебна година броят на учениците в общото образование намалява с 4.0 хил., или с 0.7%.

² Вкл. българските училища в чужбина, финансирани от държавата.

Фиг. 2. Учаци в общообразователните училища по групи класове

През учебната 2011/2012 година общообразователните училища по различни причини са напуснали 14.2 хил. ученици, от които 12.1 хил. учаци се - в основното образование. Най-много са учениците, напуснали по семейни причини - 6.7 хил., или 47.2% от общия брой на напусналите, следвани от заминалите в чужбина - 34.3%, и напусналите поради нежелание да учат - 12.5%.

През учебната 2012/2013 година относителният дял на децата в общообразователните училища, изучаващи чужди езици в началните класове (I - IV), е 82.9%. От тях най-голям е дялът на изучаващите английски език - 88.7%.

През 2012 г. основно образование в общообразователните училища са завършили 42.8 хил. ученици. През същата година диплома за завършено средно образование в общообразователните училища са получили 30.3 хил. души.

Учителите (вкл. директорите и помощник-директорите с преподавателска заетост) в общообразователните училища през учебната 2012/2013 година са 45.1 хил., или с 1.2 хил. по-малко в сравнение с предходната учебна година. Завършена образователно-квалификационна степен „бакалавър“ или „магистър“ имат 91.7% от учителите, а 7.9% са завършили образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър“ или еквивалентна в миналото степен.

В учителската професия преобладават жените, съставляващи 85.0% от общия брой на учителите.

Към 1.10.2012 г. в страната функционират 69 частни общообразователни училища, от които 6 начални, 27 основни, 3 прогимназии, 27 гимназии и 6 средни общообразователни училища. В частните общообразователни училища учат 6 510 ученици, което е само 1.1% от общия брой на учениците.

В училищата и паралелките за деца със специални образователни потребности се учат общо 3.9 хил. деца, или с 0.5 хил. (12.2%) по-малко в сравнение с предходната учебна година. За тяхното обучение и възпитание полагат грижи 882 учители специалисти и 372 възпитатели.

Професионално образование и обучение

Професионалното образование и обучение през учебната 2012/2013 година се осъществява в 22 училища по изкуствата, 19 спортни училища, 416 професионални гимназии и 37 професионални колежа с прием след средно образование. Общият брой на учащите в професионалното образование и обучение през тази учебна година е 142.7 хил. и в сравнение с учебната 2008/2009 година намалява с 26.0 хил., или с 15.4%, а в сравнение с предходната - с 3.0 хил., или с 2.1%.

В професионалното образование преобладават момчетата, които са 60.6% от общия брой на учениците.

В програмите за придобиване на трета степен професионална квалификация най-висок е относителният дял на учениците, изучаващи специалности в област „Технически науки и технически професии“ - 30.9%, следван от този на учениците в област „Стопански науки и администрация“ - 17.7%. В програмите за придобиване на втора степен професионална квалификация на първо и второ място са съответно учениците в областите „Технически науки и технически професии“ (27.2%) и „Селско, горско и рибно стопанство“ (21.1%).

През настоящата учебна година учителите, които работят в професионалните училища, са общо 13.1 хиляди, като преобладаващата част от тях - 93.6%, са с придобити образователно-квалификационни степени „бакалавър“ или „магистър“.

През 2012 г. с диплома за средно образование от училищата по изкуствата, спортните училища, професионалните гимназии и професионалните училища са завършили 29.4 хил. души, а втора и трета степен професионална квалификация са придобили съответно 8.1 хил. и 15.8 хил. души. В професионалните училища и паралелки с прием след VI, VII и VIII клас първа степен професионална квалификация са получили 586 ученици. В професионалните колежи с прием след завършено средно образование 1 228 души са придобили четвърта степен професионална квалификация.

През учебната 2012/2013 година в 59 частни професионални училища се обучават 2 857 ученици, което е едва 2.0% от всички обучаващи се в професионалното образование. Същевременно обаче значително се увеличава броят на лицата на възраст 16 и повече години, записани в програми за професионално обучение срещу заплащане за придобиване на степен на професионална квалификация в центрове за професионално обучение (ЦПО), професионални гимназии и професионални колежи. По степени на професионална квалификация разпределението им е: първа степен - 13.6 хил., втора степен - 4.3 хил., и трета и четвърта степен - 6.4 хиляди.

В сравнение с предходната учебна година броят на записаните курсисти се увеличава общо с 2.3 хил. души, или с 10.4%, което илюстрира желанието на лицата за повишаване или придобиване на нова квалификация и предоставя допълнителни възможности на пазара на труда.

Висше образование

Общият брой на студентите в България през учебната 2012/2013 година, включващ записаните в четирите образователно-квалификационни степени („професионален бакалавър”, „бакалавър”, „магистър” и „доктор”), възлиза на 284.0 хил., което е с 9.7 хил., или с 3.5% повече в сравнение с учебната 2008/2009 година.

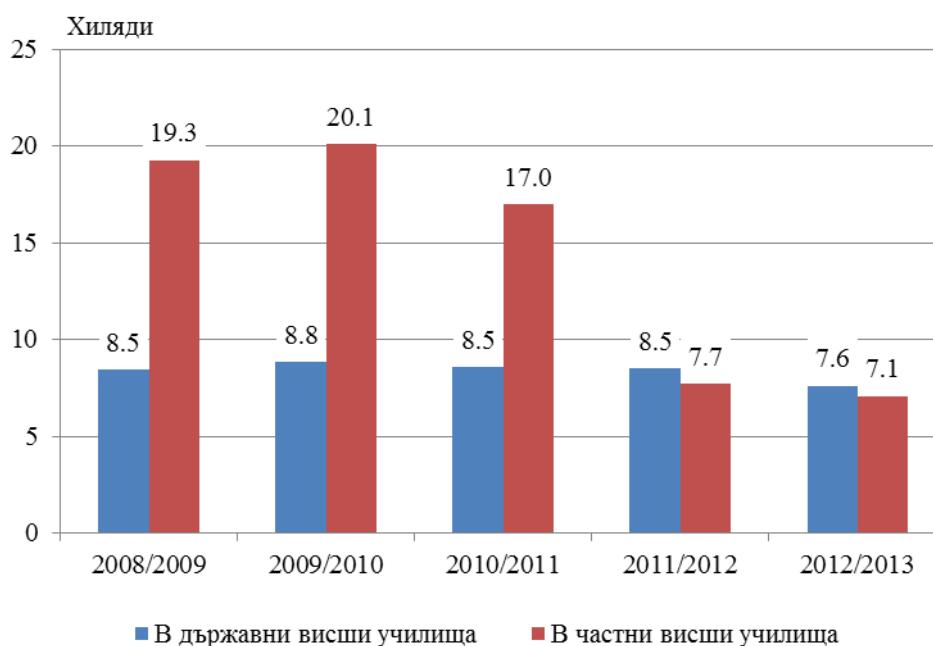
През учебната 2012/2013 година броят на компютрите за учебни цели е 23.0 хил., от които 16.6 хил. са ползвани за обучение на студентите в рамките на аудиторната заетост и на 100 студенти в редовна форма на обучение се падат по 11.9 компютъра. За сравнение, през учебната 2008/2009 година общият брой на компютрите във висшите училища, използвани за учебни цели, е 19.6 хил., като на 100 студенти в редовна форма на обучение се падат по 10.8 компютъра. Увеличава се и делът на компютрите с достъп до интернет - от 89.4% през учебната 2008/2009 година на 92.3% през 2012/2013 година.

Образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър”

През учебната 2012/2013 година за придобиване на образователно-квалификационна степен (ОКС) „професионален бакалавър” в коледжите се обучават общо 14.7 хил. души, от които български граждани са 14.4 хил., или 98.2%. От общия брой студенти в коледжите 7.1 хил., или 48.2% са записани в частни коледжи.

През учебната 2012/2013 година броят на студентите в коледжи намалява с 1.5 хил., или с 9.4% в сравнение с предходната учебна година. Намалението на броя на студентите в частни коледжи е 0.7 хил., или 8.4%.

Фиг. 3. Студенти в коледжи

В структурата по области на образованието най-висок относителен дял заемат обучаващите се по специалности в област „Стопански науки и администрация” - 34.4%, следвани от „Спорт, туризъм и хотелиерство” - 19.8%, и „Технически науки и технически професии” - 17.1%.

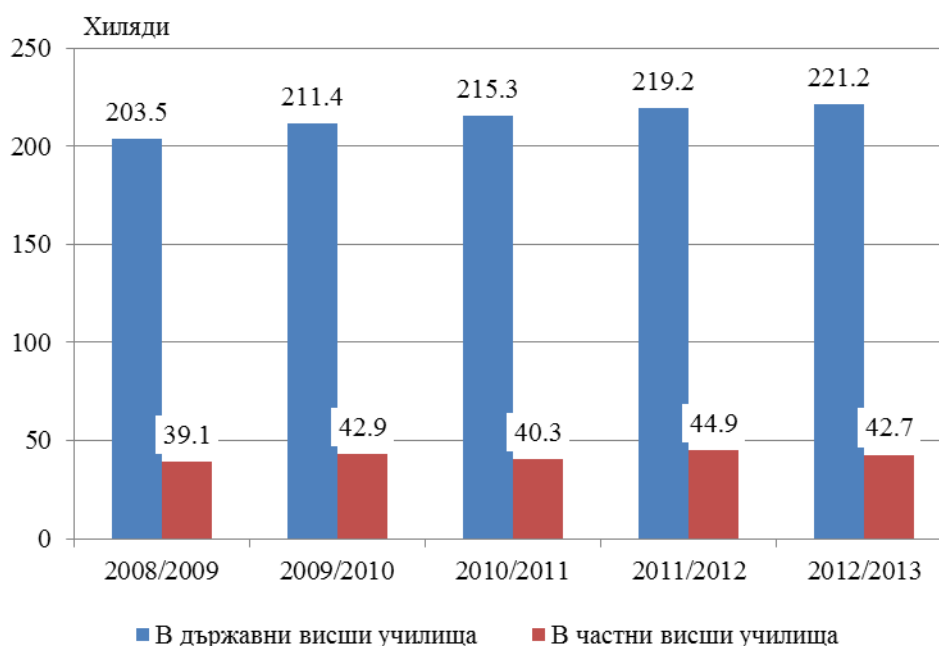
През 2012 г. образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър” са придобили 4.2 хил. студенти, от които 98.3% са български граждани. Най-голям е броят на дипломираните по специалности в област „Стопански науки и администрация” - 1.9 хил., или 44.6%, следван от „Спорт, туризъм и хотелиерство” - 0.6 хил., или 14.8%, и „Технически науки и технически професии” - 0.6 хил., или 14.1% от общия брой на завършилите.

Преподавателите в коледжите са 1 091, като от тях 577, или 52.9% са на основна работа.

Образователно-квалификационни степени „бакалавър” и „магистър”

През учебната 2012/2013 година за придобиване на образователно-квалификационни степени (ОКС) „бакалавър” и „магистър” в университетите и специализираните висши училища се обучават 263.9 хил. души, като от тях 42.7 хил., или 16.2%, са записани в частни висши училища. В сравнение с предходната учебна година се наблюдава спад на учащите в частните висши училища - с 4.9%.

Фиг. 4. Студенти в университети и специализирани висши училища

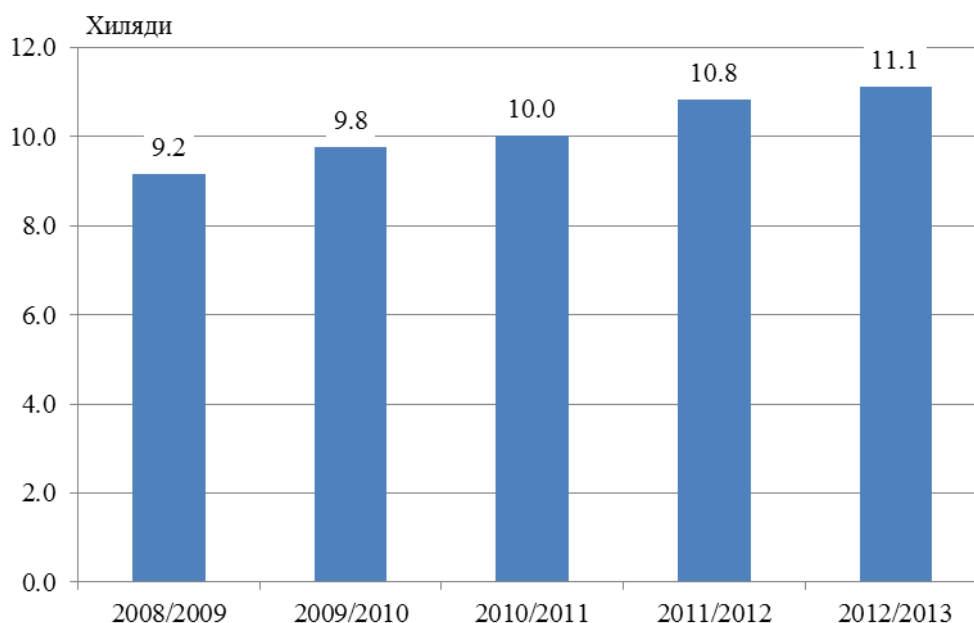

В структурата по области на образованието най-висок относителен дял заемат студентите от област „Стопански науки и администрация” - 23.5%, следвани от „Технически науки и технически професии” - 13.7%, и „Науки за обществото и човешкото поведение” - 11.7%. Най-малък е дялът на студентите, обучаващи се в областите „Природни науки” - 0.6%, „Ветеринарна медицина” - 0.5%, и „Математика и статистика” - 0.2%.

През учебната 2012/2013 година студентите - български граждани, в университети и специализирани висши училища са 252.8 хил., или 95.8% и в сравнение с учебната 2011/2012 година техният брой намалява с 0.5 хил., или с 0.2%. От началото на наблюдавания период (2008/2009 учебна година) броят на чуждестранните студенти постепенно нараства, като през настоящата учебна година е 11.1 хил., или с 2.5% повече от предходната.

Фиг. 5. Студенти чужденци в университети и специализирани висши училища

Най-голямо увеличение се наблюдава при студентите от Гърция - от 0.7 хил. през 2008/2009 г. на 2.4 хил. през настоящата учебна година, или 3.2 пъти, като само за последната учебна година нарастването е с 24.2%. Следват студентите от Турция, които са се увеличили 1.4 пъти по време на наблюдавания период. Броят на студентите от бившата югославска република Македония постепенно намалява - от 2.2 хил. през 2008/2009 г. на 0.6 хил. през 2012/2013 г., или със 71.9%.

През 2012/2013 г. студентите от Турция представляват 41.8% от всички чуждестранни студенти у нас, следвани от тези от Гърция - 21.2%, и бившата югославска република Македония - 5.6%.

Международната студентска мобилност придобива все по-голямо значение при формирането на политики в областта на висшето образование, което е придружено и с нарастващата нужда от информация в тази област. От учебната 2004/2005 година, НСИ започна да събира данни и изчислява индикатори за мобилните студенти, обучаващи се у нас. Съгласно методологията на Евростат студентската мобилност се измерва чрез показателя „страна на завършено предходно образование”, като мобилни студенти са тези, които са завършили своето средно образование в чужбина.

Броят на мобилните студенти, обучаващи се за придобиване на ОКС „бакалавър“ и „магистър“, нараства от 9.0 хил. през 2008/2009 г. на 11.1 хил. през учебната 2012/2013 година, или с 24.0%, като в сравнение с предходната учебна година увеличението е 3.2%.

За учебната 2012/2013 година в образователно-квалификационни степени „бакалавър“ и „магистър след завършено средно образование“ са приети 52.2 хил. нови студенти, от които 50.3 хил., или 96.3%, са български граждани.

Новоприетите в магистърски програми, след завършена образователно-квалификационна степен „бакалавър“, е 26.2 хил., като от тях 1.9 хил., или 7.4% са записани по програми след завършена степен „професионален бакалавър“.

През 2012 г. у нас висше образование, степени „бакалавър“ и „магистър“, са завършили 59.0 хил. студенти, от които 57.2 хил. са български граждани.

Най-висок е относителният дял на дипломираните се от следните области на образование: „Стопански науки и администрация“ - 31.4%, „Науки за обществото и човешкото поведение“ - 15.6%, и „Технически науки и технически професии“ - 11.9%. От общия брой дипломирани студенти най-нисък е относителният дял в областите „Ветеринарна медицина“ и „Математика и статистика“ - по 0.3%.

В частни университети са се дипломирали 15.1% от всички дипломирани в образователно-квалификационни степени „бакалавър“ и „магистър“.

През учебната 2012/2013 година преподавателите в университетите и специализираните висши училища са 22.4 хил., като 13.6 хил., или 60.9% от тях са на основна работа.

Образователна и научна степен „доктор“

Към 31.12.2012 г. у нас се обучават 5 371 докторанти, като от тях 51.1% са жени. В сравнение с предходната 2011/2012 г. броят на докторантите се увеличава с 668 души, или с 14.2%.

Чуждестранните докторанти, обучаващи се в България, са 214, или 4.0% от общия брой.

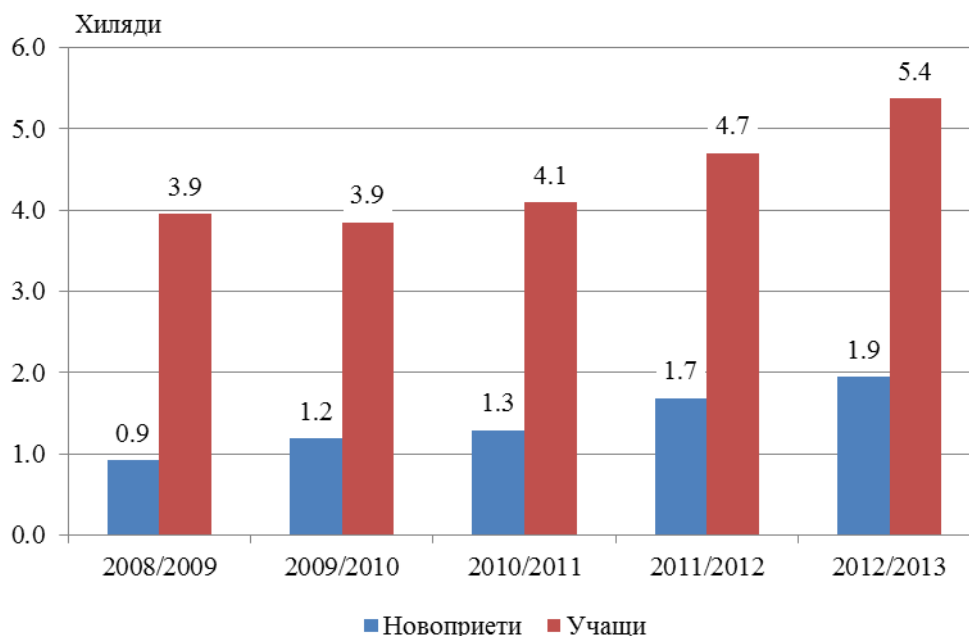
Разпределението по възраст показва, че най-голям е относителният дял на докторантите на възраст 25 - 29 години - 34.3%, следвани от тези на 30 - 34 години - с 24.0%, докато на 40 и повече години са 23.7% от всички докторанти.

Новоприетите (зачислени) докторанти през 2012 г. са 1 948, от които 972, или 49.9% са жени.

Фиг. 6. Брой докторанти - новоприети и учащи

През 2012 г. образователна и научна степен „доктор” са придобили 979 души, от които 506, или 51.7% са жени. От всички дипломирани 42.8% са на възраст над 40 години. При мъжете най-голям е относителният дял на дипломираните в област „Технически науки и технически професии” - 15.0% от общия брой на завършилите мъже, следван от областите „Здравеопазване“ - 9.5%, и „Науки за обществото и човешкото поведение“ - 8.7%. В структурата на дипломираните по области на образованието жени най-голям относителен дял заемат завършилите в областите „Науки за обществото и човешкото поведение” и „Хуманитарни науки” - по 13.4%, следвани от „Подготовка на учители и науки за образованието“ - 11.7%.

Методологични бележки

Статистиката на образованието е изградена на базата на Регламент № 452 от 2008 г. на Европейския парламент и на Съвета относно изготвянето и развитието на статистиката на образованието и ученето през целия живот, действащата нормативна уредба на България в областта на образованието, Международната стандартна класификация на образованието (МСКО) - ревизия 1997 г. (ISCED - 97), и съпътстващите я методически ръководства.

Националният статистически институт провежда ежегодни изчерпателни изследвания, характеризиращи дейността на образователните институции.

Образователни институции са тези, които директно провеждат обучение по образователни програми с учащи в организирани класове (групи) на място или чрез дистанционна форма на обучение. Провежданите в тях програми водят до придобиване на степен на образование и/или степен на професионална квалификация.

Самообучаващите се лица и фирмите, провеждащи курсове за квалификация, езиково обучение и др., не попадат в обхвата на дефиницията на учебните образователни институции.

Чрез своите изследвания НСИ се стреми да установи броя на учащите в системата на образованието към определена дата на наблюдение. На тази основа се изчислява международно възприетия показател „степен на участие на населението в образователната система“ като относителен дял на записаните ученици от определена възрастова група към броя на постоянното население на страната от същата възрастова група.

Повече информация и данни за образованието могат да бъдат намерени на интернет страницата на НСИ - <http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=23>.

Приложение

Таблица 1

Учебни институции по вид

	(Брой)				
	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13
Общо	5303	5298	5200	5164	5067
Детски градини	2291	2262	2138	2112	2070
Общообразователни и специални училища	2254	2201	2175	2144	2112
Начални (I - IV клас)	169	156	156	156	153
Основни (I - VIII клас)	1487	1453	1429	1431	1402
Прогимназии (V - VIII клас)	16	14	13	12	11
Гимназии (IX - XIII)	167	165	166	139	140
Средни общообразователни (I - XIII клас)	415	413	411	406	406
Професионални	487	487	484	499	494
Училища по изкуствата	21	21	21	22	22
Спортни училища ¹	-	-	-	22	19
Професионални гимназии	433	422	422	414	416
Професионални колежи след средно образование	28	39	36	36	37
Професионални училища	5	5	5	5	-
Центрове за професионално обучение ²	218	295	350	356	338
Висши	53	53	53	53	53
Самостоятелни колежи	10	10	9	8	8
Колежи в структурата на университети и специализирани висши училища	28	23	22	21	20
Университети и специализирани висши училища	43	43	44	45	45

¹ От учебната 2011/2012 година спортните училища осъществяват обучение по професионални вместо по общообразователни програми (изменение на Закона за професионалното образование и обучение - ДВ, бр. 50 от 2010 г.).

² Центрове, провеждащи програми за придобиване на степен на професионална квалификация.

Таблица 2

Записани учаци по степени на Международната стандартна класификация на образованието (МСКО - 97)

	(Брой)				
	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13
Общо	1322952	1314836	1307705	1293961	1294682
Предучилищно образование (МСКО - 0)	212454	217804	223186	227971	235015
Начално образование (I - IV клас, МСКО - 1)	261007	260340	255086	252372	253675
Прогимназиално образование (V - VIII клас, МСКО - 2А)	235022	225055	219980	221274	221839
Професионално обучение за възрастни - I степен професионална квалификация (МСКО - 2С) ¹	5992	4640	8403	11219	13637
Средно образование (IX - XIII клас, МСКО - 3А, 3С)	319813	306925	303375	282512	273498
Професионално обучение за възрастни - II степен професионална квалификация (МСКО - 3С) ¹	6441	4620	4737	4062	4272
Професионално обучение след средно образование (МСКО - 4С)	4368	4716	3224	2804	2381
Професионално обучение за възрастни - III и IV степен професионална квалификация (МСКО - 4С) ¹	3608	3650	4449	6752	6406
Висше образование (МСКО - 5В, 5А, 6)	274247	287086	285265	284995	283959
Колежи (МСКО - 5В)	27724	28947	25511	16210	14688
Университети и специализирани висши училища (МСКО - 5А)	242574	254289	255659	264082	263900
Докторантура (МСКО - 6)	3949	3850	4095	4703	5371

¹ Вкл. обучаващите се в професионални гимназии и колежи.

Таблица 3

Преподаватели по степени на Международната стандартна класификация на образованието (МСКО - 97)

	(Брой)				
	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13
Общо	108305	106024	104078	102925	102488
Предучилищно образование (МСКО - 0)	19348	19466	19579	19729	20015
Начално образование (I - IV клас, МСКО - 1)	15259	15054	14780	14666	14565
Прогимназиално образование (V - VIII клас, МСКО - 2А)	21132	20122	19867	19504	19315
Средно образование (IX - XIII клас, МСКО - 3А, 3С)	29412	28169	26903	25539	24684
Професионално обучение след средно образование (МСКО - 4С)	482	551	517	532	453
Висше образование (МСКО - 5В, 5А, 6)	22672	22662	22432	22955	23456
Колежи (МСКО - 5В)	1566	1385	1375	1079	1091
Университети и специализирани висши училища (МСКО - 5А)	21106	21277	21057	21876	22365